

Türkiye’de Lisansüstü Eğitim ve Akademik Kalite İlişkisine Dair Bir Değerlendirme

An Assessment of the Relationship Between Graduate Education and Academic Quality in Turkey

Yakup BULUT¹Onur TÜRKÖLMEZ²**Atfı:**

Bulut, Y., & Türkölmez, O. (2025). Türkiye’de lisansüstü eğitim ve akademik kalite ilişkisine dair bir değerlendirme. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(22), 616-626. <https://doi.org/10.57135/jier.1781164>

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, lisansüstü eğitimin farklı aşamalarında ortaya çıkan sorunları, bu sorunlara ilişkin çözüm yaklaşımları ve bunların akademik kaliteye yansımaları ele almaktır. Bu bağlamda lisansüstü eğitimde; cari mevzuat, ülkemizdeki ve dünyadaki uygulama örnekleri, Salzburg ilkeleri başta olmak üzere uluslararası alanda geliştirilen ve üzerinde uzlaşma sağlanan eğitimin temel ilkeleri açısından sorun olan alanların neler olduğu ve bu alanlara ilişkin çözümlerin hangi faktörlerle ele alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Özellikle; eğitime ilişkin altyapı sorunları, finansman sorunları, metodolojik sorunlar, değişime adaptasyon, ilgi düzeyi, akademik yetkinlik, öğrenci ve danışman ilişkileri, dijitalleşme gibi faktörlerin akademik kaliteye nasıl etki ettiği, yetiştirilen insan kaynaklarının toplumla bağlarının nasıl kurulması gerektiği gibi birçok konu içerik ve sistemsel olarak analiz edilmeye çalışılmaktadır. Lisansüstü eğitimde ortaya çıkan sorunların tespiti ve bunlara ilişkin çözüm arayışları önemlidir. Çalışmada literatür taramasına dayalı betimleyici bir yöntemle, lisansüstü eğitim kalitesinin sürdürülebilirliğinin ve buna bağlı olarak akademik kalite ve yetkinliğin sağlanması noktasında sorun alanları belirlenmiştir. Bu alanlar arasında kadro sorunları, öğretim üyesi başına düşen öğrenci ve danışmanlık yükündeki yoğunluklar, nitelikli lisansüstü eğitim sunulmaması ve doktora sonrası işgücü kaybı gibi konular gelmektedir. Çalışmada bu sorunlara çözüm olarak doktoralı bilim insanlarının yetiştirileceği bölgesel ihtisas merkezlerinin kurulması, danışman ve öğrenci ilişkilerinin Avrupa’da örneği görülen modelde sözleşmeye bağlanması ve akademiye doktoralı öğretim elemanlarının kadro sorunlarının giderileceği norm kadro ve tayin çalışmalarına yönelinmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: yükseköğretim, lisansüstü eğitim, eğitimde kalite, akademik yetkinlik

Abstract

The primary objective of this study is to address the problems that arise at different stages of graduate education, the approaches to solving these problems, and their implications for academic quality. In this context, the study focuses on the areas of concern in graduate education in terms of current legislation, examples of practices in our country and around the world, and the fundamental principles of education developed and agreed upon internationally, particularly the Salzburg Principles, and the factors that need to be considered when addressing solutions for these areas. In particular, many issues are analyzed in terms of content and system, such as how factors such as infrastructure problems related to education, financing problems, methodological problems, adaptation to change, level of interest, academic competence, student-advisor relationships, and digitization affect academic quality, and how the human resources trained should be connected to society. Identifying the problems that arise in graduate education and seeking solutions to them is important. In this study, based on a descriptive method using literature review, problem areas were identified in terms of the sustainability of graduate education quality and, consequently, the provision of academic quality and competence. These areas include staffing issues, high student-to-faculty ratios and heavy advising loads, lack of quality graduate education, and post-doctoral workforce loss. The study proposes solutions to these problems, including

¹Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gaziantep, yakupbulut@gantep.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0838-4200

²Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Gaziantep, onurturkolmez@gaziantep.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3841-6880

establishing regional centers of expertise to train doctoral scientists, formalizing advisor-student relationships through contracts based on the model seen in Europe, and focusing on standard staffing and appointment practices to resolve staffing issues for doctoral faculty members in academia.

Keywords: higher education, graduate education, quality in education, academic competence.

GİRİŞ

Bir ülkenin eğitim düzeyi ile gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıktır. Özellikle nitelikli beşeri sermayeye sahip olmak, derinlemesine araştırmalar yapmak ve bilginin temel bir güç olarak dünyayı şekillendirdiğinin farkında olmak önemlidir. Küreselleşen bir dünyada bilginin bir mekânı olmadığına göre, nerede olduğundan çok nasıl ve hangi çerçevede alındığı ve toplumlar açısından ne anlama geleceği de önem arz etmektedir. Bu bakımdan bir ülkenin eğitim politikalarının yeniden yapılandırılmasında farklı ülkelerdeki örnek uygulamaların baz alınması kadar, söz konusu uygulamaların ülkedeki yerleşik akademik yapı ve kültüre de uyumlaştırılması önem taşımaktadır.

Bu bağlamda bilimsel bilgiyi öğretme ve yaymanın ötesinde bizatihi bilimsel bilgi üretmeye dönük bir akademik faaliyet olarak şekillenen lisansüstü eğitimin ve bu eğitim sonunda ortaya çıkan tezlerin, yazarlarının akademik gelişmelerinin yanı sıra toplumsal ve bilimsel alana katkı düzeyi de akademik yetkinlik açısından dikkate alınması gereken konuların başında gelir. Bu nedenle lisansüstü eğitimde hem ders dönemini hem de tez dönemini verimlileştirecek örnek uygulamaların uyarlanması, kalite ve reform çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Ülkemizde yükseköğretimden mezun kişi sayısı her geçen yıl artmakta ve mezunların toplam nüfusa oranı OECD ortalamasına yaklaşmaktadır. 2024 yılı itibarıyla yükseköğretim mezunlarının toplam nüfusa oranı %44,9 iken bu alanda OECD ülkelerinin ortalaması %47,4 seviyesindedir (Ulusal Eğitim İstatistikleri, TÜİK).

Ülkemizde nitelikli bilim insanlarının yetişmesini teşvik etmek adına Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bursları çerçevesinde yurt içi ve yurt dışında akademisyen yetiştirme programları uygulanmaya devam etmektedir. Ancak söz konusu burs programları kapsamında yetişen insan kaynağının ülkenin ihtiyaçlarıyla uyumlaştırılmış bir eğitim programından geçmesi bu ihtiyaçlar bağlamında yapacakları projeler, yayınlar ve tezler aracılığıyla katkı sunması gerekmektedir. Bu konuda her iki kurum bünyesinde uygulanan programlarda bir yeniden yapılanma ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.

Nitelikli insan yetiştirme maksadıyla 1929 yılında çıkarılan “1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun” kapsamında farklı kaynaklardan alınan verilere göre 1929-2023 yılları arasında 15.087 öğrencinin yurtdışında eğitime gönderildiği saptanmıştır. Bu veri MEB YLSY bursları ile ilgili olarak yapılan bir saha çalışması (Aktekin ve Tekben, 2019) ile Yükseköğretim ve Yurtdışı Eğitim Genel Müdürlüğü’nün 2014-2023 Dönem Raporu (https://yyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_12/31164741_ylsy_20142023donemraporu.pdf) baz alınarak tespit edilmiştir. Daha eski tarihli bir çalışmada (Gümüş ve Gökbel, 2012) akademik açığı kapatmak amacıyla yurtdışına gönderilmek istenen öğrenci sayısının istenen düzeye taşınmadığı ifade edilmiştir. Bu konuda son yıllarda bir ivmelenme olduğu açıktır. Bununla birlikte gönderilen lisansüstü öğrencilerinin beklenen amacı ne ölçüde gerçekleştirildiği de ayrı bir sorun olarak görülmektedir ki, benzer sorunlar YÖK bursları için de geçerlidir. Bu açıdan gerek yurt içi gerekse yurt dışı lisansüstü eğitim ve insan yetiştirme programlarının maliyet, kalite ve toplumsal yarar bakımından yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışma, lisansüstü eğitim ve nitelikli insan yetiştirme programlarına ilişkin sorunları ve buna ilişkin çözüm arayışlarını akademik yetkinlik ve etkin insan kaynağını üretilmesi bağlamında ele alarak incelemektedir. Bu bağlamda kısa bir kavramsal çerçeve verildikten sonra sorunlar ve çözümler ele alınarak önerler geliştirilmesi hedeflenmiştir

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, lisansüstü eğitime ilişkin yıllar içinde gelişen literatürü değerlendirdikten sonra güncel veriler ışığında lisansüstü eğitimde ve nitelikli insan yetiştirme programlarında karşılaşılan sorunları ortaya koymak ve çözüm önerileri getirmektir.

Lisansüstü eğitim, lisans öğrenimini tamamlamış ve belli şartlara sahip olan adayların alanına özgü derinlemesine bilgi edindiği, araştırmalar yaparak uzmanlık elde ettiği bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç kapsamında mesleki ve akademik gelişim, bilimsel alana özgün bir katkı sunma, verili bir yöntemi belli bir alana uygulama ya da yeni bir yöntem geliştirme gibi akademik yetkinliklerin ve kazanımların elde edilmesi beklenmektedir. Bu kazanımlar, bilimsel bilgi üretimi kadar bilgiyi doğru şekilde kullanma, akademik alana katkı sunmanın yanı sıra ulusal düzeydeki hedef ve beklentilere de cevap verme ve ülkenin toplam gelişim düzeyini yükseltme gibi yan amaçlara da hizmet eder. Bu bağlamda üniversitelerin lisansüstü eğitim veren anabilim dallarından başlayarak, bölümler ve enstitülerine ciddi görevler düşmektedir. Özellikle lisansüstü eğitimin nihai çıktısı olan tezlerin yukarıda zikredilen yetkinlikler ve kazanımlara sahip bilim insanlarının elinden çıkması ve ülkenin ihtiyaç ve beklentilerine de bir ölçüde karşılık vermesi önemlidir. Zira üretilen tezler, bir unvan kazandırmanın yanı sıra bilime yenilik getirme, yeni bilimsel yöntemler geliştirme (Karaman ve Bakırcı, 2010) akademik yetkinlikler kazandırma ve toplumsal gelişmenin öncüsü olma gibi işlevlere sahip olmalıdır (Karaman ve Bakırcı, 2010). Genellikle üniversitelerin vizyon ve misyonunda belirtilen ve kurum hedefi ile öğrenci tipolojisini tanımlayan özgün fikir sahibi, özgüveni yüksek, bilimsel yeniliği ve değişimi takip eden bireyler yetiştirmek hedeflerinin bir arzu ve temenninin ötesinde gerçekliğe dönüşmesi için, eğitimlerin toplumsal değerler ve beklentiler yönünden beslenmesi ve bilimin bir ihtiyaç olduğunu bilinmesi gerekmektedir.

YÖNTEM

Çalışmada literatür taraması ve betimsel yöntem benimsenmiştir. Ulusal ve uluslararası literatürde lisansüstü eğitimde yaşanan sorunlara ilişkin kaleme alınmış makale, kitap, rapor, derleme vb. çalışmalar incelenerek ortaklaşılan temalar belirlenmiştir. Ardından YÖK, TÜİK, MEB gibi resmi kurumlardan alınan güncel verilerden ve yeni süreçlerde ortaya çıkan sorunlardan hareketle günümüzde lisansüstü eğitimde gözlenen temel sorun alanları ortaya konmuş, değişen şartlarda ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Gerek uluslararası gerekse ulusal çalışmalarda eğitim politikalarının kamu yararına katkısı ve toplumsal yenilenmeyi etkilemesinin teşvik edilmesi ve eğitim politikalarının stratejik etkinliğinin artırmasına vurgu yapılmaktadır. Aşağıda örnekleri sunulan Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık ve ABD'de lisansüstü eğitimin sürdürülebilirliğine ilişkin yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ekonomik ve siyasi zorlukların yanı sıra lisansüstü öğrencilerinin özellikleri ve motivasyonları açısından akademik ve akademik olmayan destek ihtiyaçlarının önemli olduğu ve bu bağlamda daha fazla araştırma yapılması gerektiği ifade edilmiştir (Higgins ve Thomas, 2016; Annelin ve Bostrom 2024 ve Abo-Khalil, 2024). Örneğin, Özellikle finansal kaygılarla lisansüstü eğitimlerinin olumsuz etkilememesi gerektiği belirtilmektedir.

Avrupa bağlamında eğitim politikasının lisansüstü düzeyde bir eğitim disiplini olarak nasıl anlaşıldığını, öğretildiğini ve uygulandığını belirlemek amacıyla 20 ülke, 112 üniversite ve 170 eğitim programından oluşan bir örneklem üzerinde yapılan bir araştırmada (Eguizábal vd., 2013) ortaya çıkan sonuçlar dikkate alındığında eğitim politikalarının dağınık olduğu bu açıdan eğitim politikasını etkileyen sorunları eleştirel bir yaklaşımla ele almanın güçlüğüne dikkat çekilmekle beraber, eğitim politikasının karmaşık doğasına, eğitim hakkı ile kurumsal yapılar arasındaki ilişkiye, eğitim politikalarının ve sistemlerinin kalkınma ve işbirliğine odaklanmasına, küreselleşme bağlamında aktörlerin davranışlarına, farklı eğitim modellerine,

sosyalleşme ve iç kültürleşme, ulusal ve uluslararası eğitim kararlarına, özellikle müfredat politikası ve pedagojik düzenlemeye katkıda bulunan mekanizmalara dikkat çekilmiştir. Gerek Avrupa’nın gerekse Asya’nın gelişmiş ülkelerinde üniversite-sanayi işbirliğini güçlendirmek, yüksek eğitim programları sanayinin ihtiyaçları da dikkate alınarak yeniden programlamak ve bu çerçevede finansal destekler sağlamak amacıyla lisansüstü eğitimlerin yeniden planlanması gerektiğine de vurgu yapılmaktadır (Johnson, 2009’dan akt. İbiş, 2014).

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de lisansüstü eğitimde çeşitli sorunların olduğu görülmektedir. Bu konuda yıllar içinde aşağıda detayları paylaşılan akademik yayınlar yapılarak sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmalarda üzerinde ittifak edilen sorunlardan bazıları öğretim üyesi sayısı ve niteliğinin yetersizliği, donanım, ders araç ve gereçlerindeki eksiklikler, akademik ilgi ve yetkinlik olarak görülmektedir. Öğretim üyesi ve üniversite sayılarındaki artışa rağmen uzun yıllar içinde bu eksiklerin devam etmesi, bir reform yapılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca lisansüstü eğitim kalitesi, idari sorunlar, bilimsel toplantılara katılım kısıtları, tez danışmanlığı problemleri, teknik altyapı eksikleri, yabancı dil yetersizliği, finansman sorunları, tez ve seminer süreci sorunları ile kütüphane hizmetlerinin yetersizliğinin öne çıktığı da çalışmalarda dikkat çekilen diğer bir husustur. Özellikle bilimsel eser üretememe veya üretilenlerin toplumsal faydadan uzak bir niteliğe bürünmesi, lisansüstü eğitimlerin bilgi elde etme veya bilimsel derinlik kazanmanın ötesinde unvan alma veya araç olarak kullanılma boyutlarının yükselişe geçmesi de lisansüstü eğitimlerin niceliksel anlamda büyüye bile niteliksel bir erimeyle karşı karşıya kaldığının göstergesi olarak anlaşılmaktadır.

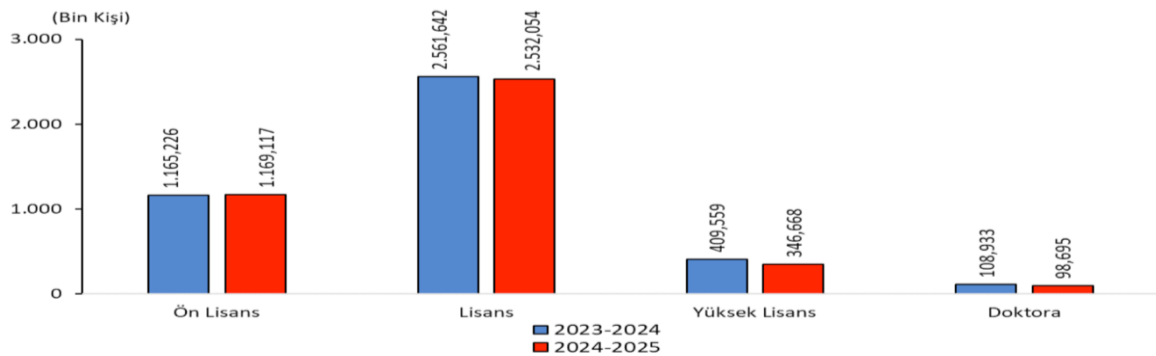
Hemen her alanda bir yeniden yapılanma ihtiyacının konuşulduğu günümüzde, yüksek öğretim kurumlarının varlık sebebi ve işlevleri açısından konunun çok daha önemli hale geldiği söylenebilir. Çünkü nitelikli insan kaynağının lisans eğitimi sonrası lisansüstü eğitimle sağlanabileceği, bilim ve sanat alanında etkin ve yetkin insan gücünü elde etmenin bu yolla ele edilebileceğine ilişkin bir kanaat mevcuttur. Lisansüstü eğitim, lisans öğreniminden farklı olarak, daha üst düzey yoğunlaşmış bir bilgi ve yetkinliğe sahip yüksek ihtisas gücünü yetiştiren bir eğitimidir ve ülkenin öğretim üyesi ve araştırmacısını yetiştirmektedir (Karaman ve Bakırcı, 2010). Bu açıdan lisansüstü programların öğretim üyeleri, öğrenciler, eğitim programları açısından önemli sorunlar olarak görülen akademik danışman sayısının yetersizliği, araştırma için kaynak ve altyapı eksiklikleri, öğrencilerin tez ve ders yüklerine ilişkin sıkıntıların giderilebileceği bir yükseköğretim alt yapısına ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle, öğretim üyesi yetiştirilmesi, kaynakların etkin kullanımı, program yapılarının iyileştirilmesi gibi politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir (Karaman ve Bakırcı, 2010; Sevinç, 2001).

Şenses, eğitimde fırsat eşitliğini yaygınlaştıracak politikalara ihtiyaç olduğunu vurgulamakta, bu kapsamda nicelikten çok niteliğe önem veren ve yükseköğretim kurumlarının ihtisaslaşmasını önceleyen politikaların geliştirilmesini önermektedir (Şenses, 2007). Enstitülerin yasal yapılanma biçiminin akademik çalışmalarının gelişimine ket vurduğunu iddia eden bir başka çalışmada, enstitülerin bağımsız kadro ve çalışma alanını belirleme özerkliğine kavuşturulması önerilmektedir (Bozan, 2012). Bayar ve Duran da enstitülerin özerkleşmesi gerektiğini vurgularken, öğretim üyelerinin alan bilgisi ve donanım yetersizliklerine dikkat çekmekte, öğrencilerin akademi dışında istihdam edilen önemli bir bölümünün akademik kariyeri yarıda bırakmaya eğilimli olduğunu vurgulamaktadır. Yazarlar, öğrenci alım kriterleri ve değerlendirmesinin enstitüler tarafından objektif alan bazlı sınavlar şeklinde yapılması gibi önerilerde bulunmaktadır (Bayar ve Duran, 2019). Çoruk, Çağatay ve Öztürk, lisansüstü eğitimde öğrencilerin devamsızlığının nedenlerini inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin akademi dışında istihdamı, çalışma hayatının zorlayıcı koşulları programların mesai saatleri içinde olması nedeniyle yaşanan motivasyon kaybını birinci derecede etkin neden olarak görmektedir. Bu sorunların çözümü konusunda köktenci bir reform önerilirse de daha etkin iletişim enstitüler ve bölümler arasında koordinasyon ve danışman-öğrenci ilişkilerinin iyileştirilmesi yönünde tedbirler önerilmiştir (Çoruk vd, 2016).

Yapılan başka bir çalışmada (İbiş, 2014), lisansüstü eğitimle ilgili sorunların akademik, kurumsal ve kişisel olmak üzere üç boyutuna dikkat çekilmiştir. Akademik sorunların başında danışman yetersizliği kadar öğrenci niteliklerinin düşüklüğü de gelmektedir. Öğrencilerin özellikle sorun çözebilme ve öğrenme becerilerinin düşük olması eğitim kalitesini düşürmektedir. Elbette bunda örgütsel sorunların da katkısı vardır. Özellikle alt yapı imkanlarının yetersizliği, yapısal sorun olarak, üniversitelere ve AR-GE'ye ulusal gelirden ayrılan kaynağın yetersizliği uluslararasılaşma ve doktora öğrencilerinin dolaşımı konusundaki eksiklikler ile doktora eğitiminin niteliğine ilişkin problemler sayılabilir. Ayrıca adayların lisansüstü eğitime yeterince hazır olmamaları, ekonomik sorunlar yaşamaları, ders programlarının etkin olmaması ve adaptasyon güçlükleri gibi kişisel sorunlar da önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu açıdan lisansüstü eğitime daha fazla önem verilmesi, kaynakların artırılması ve uluslararası standartlarda doktora kalitesinin sağlanmasına ilişkin, yasal, yapısal politikalara ihtiyaç olduğu görülmektedir (İbiş, 2014).

Doktora öğrencilerinin sorunlarını, karşılaştıkları zorlukları ve bunlarla baş etme stratejilerini ele alan bir saha çalışmasında (Özmen ve Güç, 2013), en önemli sorunların danışman hocalardan kaynaklanan yetersizlikler, aşırı iş yükü ve akademik çalışmalara yeterli zaman ayıramama olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin bu zorluklara karşı birtakım stratejiler geliştirmekte genellikle zorlandıkları görülmüştür. Bunun bir nedeni de doktora yapanların önemli bir kısmının özel sektörde çalıştığı ve genellikle mesai saatleri dışında vakit ayırabildikleri ve bunun ise yeterli olmayacağı ifade edilebilir. Bütün bunlar dikkate alındığında lisansüstü eğitimlerin özellikle doktora eğitiminin daha fazla geliştirilmesine katkı sağlayabilecek politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Nitelikli beşeri sermayenin yaratılmasında önemli bir husus da lisansüstü eğitime başlamadan önce yabancı dil yeterliğinin sağlanmasıdır. Türkiye'de doktora eğitimi sürecine ilişkin öğretim üyelerinin ve doktora öğrencilerinin görüşlerini dikkate alan diğer bir çalışmada ise (Karadağ ve Özdemir, 2017), doktora programlarına öğrenci kabulü ve danışman ataması, ders süreci ve tez yönetimi konularının olduğu, öğrenci sayısı ve öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı (Bkz. Tablo 1) ve altyapı eksiklerinin kaliteyi düşürdüğüne ilişkin sorunlara yer verilmiştir. Doktora sürecindeki sorunların çözümü için danışman seçimi ve eğitimi, program esnekliği ve öğrencilere destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Özmen ve Güç, 2013; Karadağ ve Özdemir, 2017). Özellikle doktora eğitim kalitesini artırmak için program hedeflerinin 21. yüzyıl becerilerini içerecek şekilde güncellenmesine, danışmanların niteliklerinin standart hâle getirilmesine ve öğrenci-danışman iletişimini iyileştirmeye yönelik modeller geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

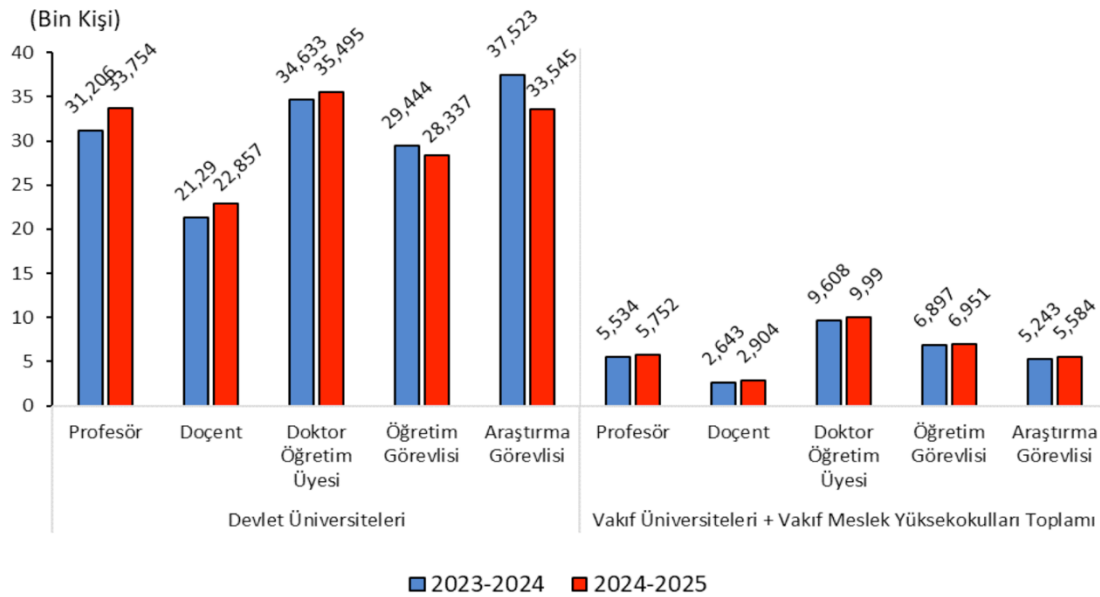
Şekil 1. Türkiye'de Yüksek Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları (Kaynak: Yükseköğretim İstatistikleri Bülteni, istatistik.yok.gov.tr)

Yükseköğretim Kurulu tarafından paylaşılan istatistikler üzerinden nicel bir değerlendirme yapmak gerekirse özellikle Şekil 1 açısından öğrenci sayıları anlamlı görülse de Tablo1 incelendiğinde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları hesaplandığında yüksek lisans öğrenci sayılarında aşırı bir artış olduğu gözlenmektedir.

Tablo 1. 2024-2025 İtibariyle Güncel Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı (YÖK İstatistiklerinden Yararlanılarak Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur, Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, istatistik.yok.gov.tr)

	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Profesör	70,81	10,27	2,90
Doçent	110,77	15,16	4,31
Dr. Öğr. Üyesi	71,3	9,76	2,78
Arş. Gör.	75,48	10,33	2,94

Her unvanda öğretim elemanı başına düşen yüksek lisans öğrencisi sayısı 10’dan fazladır (Bkz. Tablo 1). Bu durumda bu akademisyenlerin özellikle yüksek lisans tezlerinin yazımında beklenen özeni göstermesi ve sağlıklı bir danışmanlık yürütmesi tartışmalı hale gelecektir. Bu sayının en azından yarı yarıya düşürülmesi sağlıklı olacaktır. Bu kapsamda özellikle 2025 YKS sonrası YÖK tarafından uygulanan kontenjan düşürme uygulamasına benzer çalışmaların lisansüstü düzeyde de gündeme alınması düşünülebilir.

Şekil 2. Unvanlarına Göre Akademik Personel Sayıları (Kaynak: Yükseköğretim İstatistikleri Bülteni, istatistik.yok.gov.tr)

Şekil 2 incelendiğinde son iki öğretim dönemindeki unvana göre öğretim elemanı sayılarındaki değişimde özellikle Arş. Gör. Kadrosu ile Dr. Öğr. Üyesi kadro sayılarının değişimi dikkat çekicidir. Bir öğretim dönemi içinde Arş. Gör. Kadrosu 4.000 kişi civarında azalmışken Dr. Öğr. Üyesi sayısındaki artış sadece 862 kişidir. Bu durum 3.000’den fazla araştırma görevlisinin lisansüstü eğitimini tamamlayamadığını ya da tamamlasa dahi akademik kadrolarda istihdam edilemediğini göstermektedir.

Burada söz konusu açığın mezun olamayan araştırma görevlilerinden mi yoksa akademiden ayrılan kişilerden mi oluştuğuna dair net bir veri bulunamamıştır. Bu nedenle bu yüksek

sayıdaki açığın detaylı olarak araştırılması önem taşımaktadır. Bu deni yüksek bir açık eğer istifa ya da akademik kariyere devam etmeme gibi nedenlere dayanıyor ise özellikle lisansüstü eğitim gibi meşakkatli bir sürecin içinden geçen bilim insanı adaylarında umutsuzluk ve yılgınlığa sebep olabilecektir. Şayet bu açık lisansüstü eğitiminin tamamlayamayan araştırma görevlilerinden oluşuyorsa şu halde bu araştırma görevlilerinin eğitimlerini tamamlamasına engel olan faktörlerin incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir.

Farklı üniversitelerden 105 doktora öğrencisiyle yapılan bir saha çalışmasında doktora mezunlarının iş gücü piyasasında verimli şekilde istihdam edilebilmesi için yükseköğretim planlamasında arz-talep dengesine yönelik politika üretilmesine ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmaktadır (Akpınar ve Kuday, 2019). Benzer başka bir çalışmada izin alamama, iş yükünün artması, işte motivasyon kaybı, mobbing ve eğitim aldıkları alanda değerlendirilmemeleri doktora eğitiminde sorun olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Çalışma hayatıyla lisansüstü eğitim alanların esnek bir imkana kavuşturulması politikaların oluşturulmasına vurgu yapılmıştır (Çiftçi ve Akbaşı, 2024). Bununla beraber çalışan lisansüstü öğrencilerin özellikle doktora eğitimlerinin öğrenciler tarafından ana amaç olarak değil de “ek imkan”, “olursa iyi olur” şeklinde değerlendirildiği söylenebilir. Nitekim doktora başlayanların doktora bitirme oranları oldukça düşüktür. Akademisyen açısından da farklı bir durum ortaya çıkmaya başladığı söylenebilir. Gerekli ilgi ve zaman ayıramamanın temelinde yatan ana sebebin, akademisyenlerin özlük haklarındaki sorunlar ve buna bağlı olarak akademik çalışmalar ve lisansüstü öğrenci yetiştirmeye ayrılması gereken vakitleri dışarıda faklı iş bağlantılarıyla doldurduklarına ilişkin genel bir kanaat vardır. Nitekim Türkiye’de araştırma ve lisansüstü eğitimin sorunları ve çözüm önerilerine ilişkin yapılan bir çalışmada (Çakmak, 2023) lisansüstü eğitim vizyonu, çalışma süresi ve temposu ve lisansüstü eğitim kazanımlarında sorunların olduğu, yeni ve yenilikçi fikirlere ihtiyaç olduğu ancak yeni ve özgün fikirler üretmeye dair motivasyon ve özgüven eksikliği, danışman ve öğretim üyelerinden kaynaklanan hoşgörüsüz tutum ve yaklaşımların neden olduğu karamsarlık ve ümitsizlik gibi faktörlerin de olduğu belirtilirken özellikle doktora eğitimine dikkat çekilmiştir. Bu sorunlara ek olarak müfredat ve ders içeriklerinin eskidiğini ve yenilik getirmediğini ve sadece bilgi aktarımı yapıldığı, hocaların da dersleri ya veremediği ya da fiilen vermediği, bu bağlamda bilimsel yozlaşma ve ahlaki sorunların olduğu, bilim öğretiminden ziyade ücrete endeksli bir yaklaşımın sergilendiği gibi sorunlar tespit edilmiştir (Çakmak, 20223). Bu durum beraberinde öğrencilerin lisansüstü eğitim sürecinde danışman seçerken tereddüt yaşamalarına, sınav içeriğini bilememelerine, yanlış/eksik yönlendirilme ile karşı karşıya kalmalarına, ders günlerinin dağınık olması, ders içeriklerinin belirsizliği, sistemsel aksaklıklar nedeniyle ciddi yabancılaşma ve motivasyonsuzluk yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ders süreçlerinin daha iyi planlanması, öğrenci geri bildirimlerinin dikkate alınması, yönetim sisteminin iyileştirilmesi, ödev yükünün azaltılması, ders döneminin uzatılması, derslerin sürekliliğinin sağlanması, eğitime başlamadan önce danışmanlarla tanışma imkânı sağlanması ve sistemli iyileştirmeler yapılması gerekmektedir (Sevim, 2024). Dolayısıyla sorunlar kadar çözümler konusunda da çok yönlü yaklaşımlar olmakla beraber işin siyasal, yapısal, hukuki ve işleyiş açısından da bir yeniden yapılandırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Lisansüstü Eğitimde müfredatlar ülkeden ülkeye değişmekle beraber, genel akredite edilmiş müfredat yapılarına ihtiyaç bulunmaktadır. Ortaöğretim ve lisans düzeyinden lisansüstü eğitimlere kadar tüm eğitim süreçleri dikkate alınacak şekilde müfredatlar daha esnek, öğrenci merkezli ve dijital içeriklerle bütünleşmiş bir yapıya kavuşturulmalıdır. Her ne kadar “ideal müfredat”, “resmi müfredat”, “algılanan müfredat”, “operasyonel müfredat”, “deneyimsel müfredat” gibi farklı müfredat türleri olsa da “ideal müfredatın” zamana, sürece ve gelişmelere bağlı olarak sürekli yeniden yapılandırılması gerektiği söylenebilir. Eğitimin “formal” ve “informal” boyutları dikkate alındığında eğitim tekniklerinin, teorik ve pratiği içinde barından ve çıktı odaklı bir değişime tabi olması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Cincioğlu, 2011). Bu

sürecin etkin ve verimli bir insan kaynağına dönüşmesi için eğitim metodolojileri kadar eğitimin ruhunun ve toplumsal değerlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Özellikle eğitimin yapısal doğasına, öğretim üyelerinin rolüne ve disiplinler arası yaklaşımlara odaklanarak, örgün eğitimin yanı sıra çevrimiçi öğrenme, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik gibi temalar da müfredat tasarımında yer almalıdır. Eğitim veren akademik camianın eğitime yaklaşım biçimleri, eğitim kültürü, eğitim ortamı, akademik etkinliklerin gerçekçi oluşu, öğrenciler açısından farklı öğrenme metotlarının düşünülmesi, bir bakıma “gizli müfredat” şeklinde verilmesi gereken mesajların planlanması ve dünyadaki gelişim seyrinin maksat ve amaçlarının doğru okunması gerekmektedir.

Lisansüstü eğitim alan öğrenciler, farklı nedenlerle bu eğitimleri talep edebilmektedir. Bu nedenleri akademik ve diğerleri diye ayırmak mümkündür. Akademik çalışan biri kişinin bu eğitimleri tamamlaması mesleki bir zorunluluktur. Ancak “diğerleri” içinde mesleki kariyer, hobi, kurum talepleri, farklı kurumlarda yönetici olarak görev alma prosedürleri, özellikle “İş Fırsatı ve Ekonomik Katkı”, “Bireysel Faydacılık”, “Kişisel Gelişim”, “Akademik Kariyer”, “Mesleki Gelişim”, “Sosyal İlişki Kurma Fırsatı”, “Sosyal Statü Kazanma”, “Farklı Bir Sektöre Geçiş” gibi birçok faktör etki edebilmektedir (Naz. vd. 2016). Nitekim 1990 yılında 4000 kişi yüksek lisans yaparken bugün bu rakam yaklaşık 347.000 civarındadır (Bkz., Naz. vd. 2016; Ayrıca Bk. Tablo:2). Bunlara doktoraı da eklediğimizde ortalama 445.000 civarında lisansüstü eğitim yapan kişi vardır. Ayrıca yurtdışı MEB ve YÖK bursları ile eğitimler eklendiğinde rakam daha fazla artmaktadır.

Yurtdışı lisansüstü eğitimlerinin yetkin insan kaynağını yetiştirme, özellikle akademik camia açısından ihtiyaç duyulan eğitimcilerin yetkinliklerini artırma noktasında gerek YÖK gerekse MEB (1416 Sayılı Yasa kapsamında), farklı zaman dilimlerinde, üniversitelerin ve kamu kurumlarının ihtiyaçları dikkate alınarak yurtdışına öğrenci göndermektedir. MEB, 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun hükümlerince 1929 tarihinden beri öğretim üyesi yetiştirilmesi amacıyla yurtdışına yüksek lisans ve doktora öğrencileri göndermektedir. Yurtdışı eğitimler her ne kadar akademik yeterlilik, çalışma disiplini, sosyal ve kültürel kazanımlar, yabancı dil bilgisi özgüven sağlasa da kurumların bu eğitimleri istenen alanlardan ne kadar etkin yararlandığı konusunda endişelerin olduğu görülmektedir. Özellikle gerekli koordinasyon, motivasyon ve denetimlerin sağlanamadığı için sorunların tespiti ve bunlara ilişkin çözümler hep gecikmiştir (Gümüş ve Gökbel, 2012). Bu açıdan yurtdışında yapılan lisansüstü öğrenim görenlerin çalıştıkları kurumlara katkıları mutlaka ele alınmalıdır. Yapılan bir çalışmada (Aktekin ve Tekben, 2019), yurtdışı bursiyerlerinin kurumlarına katkıları konusunda da kafa karışıklığının olduğu görülmektedir. Nitekim bu bursiyerlerin uluslararası kuruluşlara üye olan kurumlara yabancı dil yeterliliği açısından katkı sağlayanlar olduğu gibi bir kısmının hiç katkı sağlamadığı ya da ekstra katkı sunamadığı da ileri sürülmüştür. Bununla beraber, kurumlar açısından bu bursiyerlerin katkısının en çok dilbilgisi yönünde olduğu, bazı bursiyerlerin teknik anlamda Ar-Ge ve projeler biriminde çalıştıkları görülmektedir. Bazı bursiyerler ise kurumlarına herhangi bir katkı sunamadıkları, yurt dışında aldıkları eğitime uygun bir pozisyonda çalışmadıklarını ayrıca rutin işlerin içinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, öğrenciler açısından da katkı ve sorunlar farklı olabilmektedir. Öğrenciler açısından, akademik yetkinlik, daha iyi bir eğitim, yabancı dil yeterliliği, çalışma disiplini, teknik kazanımlar, özgüven, farklı kültürlerle tanışma ve network oluşturma gibi birçok katkının sağlandığı söylenebilir. Buna karşı öğrencilerin yurtdışı dönüşlerinde belli ölçülerde uyum sorunu yaşanabildiği, farklı nedenler ileri sürülerek, farklı birimlerde çalıştırılmaları ve öğrenimleri boyunca kendileri ile ilgilenilmemesi gibi sorunların varlığı görülmektedir (Aktekin ve Tekben, 2019). Başka bir çalışmada aileleriyle birlikte yurtdışında kalıp eğitim alan öğrencilerin de farklı bir uyum, yaşam alanları, dil yetersizliği gibi sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir (Çetin ve Ercan, 2008). Dolayısıyla genel anlamda kurumlar açısından katkının pozitif olduğu ancak kurumdan kuruma farklılık arz ettiği, öğrenciler açısından ise farklı sorunların yanı sıra uyum sorunlarının da var olduğu söylenebilir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, öğrencilerden bir kısmı, kurumlarının kendilerine öğrenim aşamalarıyla ilgili danışabilecekleri ve görüş alabilecekleri ya da kurumun ihtiyaçları doğrultusunda kendilerini yönlendirebilecek bir danışman atanması gerektiği ve bu danışmaların yetkin olması gerektiğine dikkat çekilmiştir (Aktekin ve Tekben, 2019). Bu durum bir taraftan kurum tanıtımını bir taraftan da öğrencilerin doğru bilgilendirme ve yönlendirmelerle zaman kaybını önleyecek ve etkin bir eğitimin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Bütün bunlar dikkate alındığında YÖK ve MEB bursları devam edilebilir, ancak, harcamalar, mali denetim ve bunların karşılığında istenen verimliliğin ve yetkinliğin ülkenin istediği insan kaynakları açısından sağlanıp sağlanmadığının denetlenmesi gerekmektedir.

Son yıllarda doktora eğitiminin dünyada önemi artmakta ve geleceğin meslekleri, endüstri ve sanayideki gelişmelere bağlı olarak reforme edilmeye başlandığı görülmektedir. Yurtdışı lisansüstü burs politikası gerek YÖK gerek MEB tarafından zaman zaman yeniden formüle edilmiştir. Nitekim gönderilen öğrencilerin eğitimleri sonunda görev alacağı kurumların önceden belirlenmesi, yurtdışında kalınan sürenin iki katı kadar zorunlu hizmet yüklenmesi, yurtdışı eğitime gönderilmeden önce yabancı dil problemi olan öğrencilere yurtiçinde kursların verilmesi gibi formüller yer almıştır (Kulaç ve Çalhan, 2013). Bu çerçevede hem akademik hem de bazı kurumlarda görev alacak seçkin öğrenciler de yetiştirilmiştir. Ancak izlenen yurtdışı öğrenci politikalarının başarısız olduğu ve bursiyer öğrencileri sıkıntıya soktuğu eleştirileri de vardır (Kulaç ve Çalhan, 2013). Bu açıdan belirtilen sorunlara daha köklü çözüm yaklaşımları sunmak gerekir. Özellikle doktora eğitimlerinin güncellenmesi ve yurtdışına gönderilen YÖK ve MEM Öğrencilerinin gönderiliş amaçları ve dönüşlerinde katkı ve yetkinliklerine ilişkin çalışmalar yapılması gerekmektedir. Sayısal verilerin artması buna ilişkin ayrılan kaynağın da etkin ve verimli kullanılmasını gerektirir. MEB'in burslu olarak gönderdiği öğrenci sayısı 1929-2019 yılları arasında yüksek lisans ve doktora çalışmaları için 10.933 iken 2002 yılından sonraki dönemde 20.473 olmuştur. Burs programına hangi alanlarda ve hangi üniversitelerimiz adına öğrenci gönderileceği YÖK tarafından belirlenmektedir. Bu öğrencilerin çoğunluğu Batı Avrupa ve ABD olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde öğrenim görmektedir. 2020 yılı itibari ile 46 ülkede 124 üniversite ve 34 farklı kamu kurumu adına; başta Sağlık ve Tıp Bilimleri (527), Enerji (421), Eğitim Bilimleri (344), Hukuk (307), Ülke / Bölge Çalışmaları (257), Ziraat ve Tarım (248), Bilgisayar Bilimleri (218) olmak üzere pek çok farklı alanda toplam 4.440 öğrencinin bu program kapsamında yer aldığı görülmektedir. Bu öğrencilerin %43'ünün kız, %57'sinin erkek olduğu da görülmektedir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Lisansüstü eğitim alana özgü yenilikçi uygulamaları, ölçek ve yöntem geliştirmeyi, AR-GE ve sürdürülebilir kalkınma sürecini destekleyen ve bu yönleri itibariyle hem akademik hem de toplumsal, ekonomik ve siyasal çıktıları olan önemli bir süreçtir. Bu alanda akademik kalitenin artırılması özellikle nitelikli insan yetiştirmeye dönük programlarda kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasına bağlıdır.

Lisansüstü eğitimi yarıda bırakmanın nedenleri üzerine yoğunlaşılmalı, özellikle akademik kariyerin içinde olan akademisyenler yönünden kadro beklentilerine dair sorunlar çözümlenmelidir. Bir yılda 3.000'den fazla doktora adayı araştırma görevlisini Dr. Öğr. Üyesi kadrolarına yerleştirememiş olmaya dair kapsamlı bir araştırma ve çözüm getirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda araştırma görevliliğine alım sürecinden başlayarak, lisansüstü eğitim süreci, tez yazımı ve araştırma görevlilerinin kurum içi idari iş yükü gibi konular titizlikle ele alınmalı, akademik gelişimi aksatan yönler tespit edilerek çözümler geliştirilmelidir. Yine araştırma görevlilerinin yetiştirildiği kurumlarda ortaya çıkabilecek kadro fazlası ihtimaline karşı yetmiş doktoralı bilim insanlarının kadro açığı bulunan farklı yükseköğretim kurumlarına naklen atamalarının gerçekleştirilmesi yönünde yasa düzeyinde çalışmalar yapılmalıdır. Bunun yanında çoğu zaman özlük hakları bağlamında maaşlar gündeme getirilse bile akademisyenlerin tayin, eş durumu, becayiş gibi 657 sayılı kanunda

devlet memurlarına sunulan haklardan mahrum kalmasına neden olan mevzuat da gözden geçirilmeli ve iş güvencesi, aile bütünlüğü gibi akademisyenin sosyal ve psikolojik hakları da güvence altına alınmalıdır. Bu alanlarda yapılacak saha çalışmaları vasıtasıyla taleplerin belirginleştirilmesi yararlı olabilir.

Öte yandan özellikle tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarındaki öğrenci sayıları görünüşte düşük olsa da öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları karşılaştırmalı ele alındığında bu alanda bir yığılmanın olduğu görülmektedir. Bu kapsamda tıpkı Doktora programlarının açılmasına ilişkin şartlara getirilen kısıtlamalara benzer şekilde yüksek lisans programları açılması ve açık programların öğrenci alımını sürdürmesi için anabilim dalı düzeyinde öğrenci-akademisyen müşterek yayın ve proje yapma zorunluluğu gibi belli kriterlerin getirilmesi önerilebilir. Ayrıca danışman ve öğrenci arasındaki ilişkileri düzenleyecek, karşılıklı bağlayıcılığı olan, İngiltere ve Japonya’nın çeşitli üniversitelerinde uygulanan “akademik danışmanlık sözleşmesi” uygulamasına geçilerek yetki ve sorumluluklar şeffaf biçimde taraflara bildirilebilir. Bu durum tez yazım sürecinin daha açık ve sınırları belirli şekilde yönetilmesine katkı sunabilir.

Yurtdışına lisansüstü eğitimlerde akademik kazanım ve yetkinliklerin ülkeye aktarılması ile ilgili öğrenciye yapılan yatırımın gözden geçirileceği bir politika izlenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu arasında koordinasyon güçlendirilerek bu sürecin bürokratik yönünden çok akademik kalite öne çıkarılmalıdır. Yurtdışına gönderilecek öğrencilerin eğitimi ile ilgili alternatif modeller geliştirilmelidir. Ülkenin ve üniversitelerin ihtiyaç duyduğu akademik insan kaynakları sağlıklı planlanmalıdır. Merkezi programlar ile yurt içi ve yurtdışında lisansüstü eğitim gören akademisyenlerin aldıkları eğitimle ilişkili programlarda istihdam edilmesine özen gösterilmelidir. İlgili kişiler lisansüstü eğitim için hangi program kapsamında eğitime gönderildi ise yine aynı program kapsamında istihdam edilmeli, kontenjanlar programların ihtiyaçları doğrultusunda talep edilmeli ve bu durum akademik danışmanlar tarafından titizlikle takip edilmelidir. Bu amaçla yurtdışındaki eğitim merkezleri ülkeler bazında dağıtılmak yerine alanlar bazında kategorize edilmeli, burslu öğrencilerin kendi kabullerini alması yerine MEB ve YÖK tarafından akredite edilmiş belli sayıdaki ülke ve üniversitelerde eğitim almaları sağlanabilir. Böylelikle bursiyerin başlangıçtan son ana kadar lisansüstü düzeyde hangi alanda eğitim göreceği, hangi üniversiteye gideceği belirlenmiş olacaktır. Bu kapsamda daha önce yapılmış protokol ve anlaşmaların güncellenmesi anlamlı olacaktır.

Böylesi etkin bir planlama, hem mali imkanların daha etkin ve verimli kullanılmasını, hem de nitelikli insan gücünün yurda dönüşte ihtiyaç duyulan alanda istihdam edilmesini sağlayacaktır. Hangi düzeyde yurtdışına gönderilirse gönderilsin adına gönderilen kurumların tanıtıcı organizasyonlar yapılarak, bu kamu kurum ve kuruluşlarına katkılarının artırılması sağlanmalıdır. Yurtdışında eğitim alanların ders ve müfredatları takip edilmeli ve ülke açısından faydalı olan eğitimleri almaları sağlanmalıdır. Yurtdışından dönüşlerinde istihdam edilecek kadro ve atamalarının buna göre yapılması ve uyum sürecinin sağlıklı yürütülmesi sağlanmalıdır. Bütün bunlar dikkate alındığında özellikle doktora eğitimi ile eğitim, araştırma ve inovasyon arasında güçlü bağların olduğu ülkelerin ekonomik, bilimsel, teknolojik ve sosyal yapılarının gelişmesinde, ilerlemesinde büyük rol sahibi olduğu hesaba katılarak uluslararası işbirliklerin güçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- 2014-2023 YLSY 10 Yıllık Durum Raporu, T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YÜKSEKÖĞRETİM VE YURT DIŞI EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, https://yvegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_12/31164741_ylsy_20142023donemraporu.pdf Erişim Tarihi, 9 Ağustos 2025.
- Abo-Khalil, A.G., 2024. Integrating sustainability into higher education challenges and opportunities for universities worldwide. *Heliyon* 10 (9), e29946.
- Akpınar, E. N., Kuday, N., Akyıldız, T.Y. (2020), Türkiye’de doktora programları bağlamında aşırı eğitimlilik sorunu, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları*, 4(7), s. 139-143.

- Aktekin, S. & Tekben, İ. (2019), 1416 Sayılı Kanun Kapsamında Yurt Dışında Lisansüstü Öğrenim Görenlerin Çalıştıkları Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yaptıkları Katkıları ile İlgili Görüşlerin Analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(224),123-147.
- Bayar, A., & Duran, E. (2019). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 219-240. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.664273>
- Bozan, M. (2012). Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 177-187.
- Cincioğlu, O. (2011), Eğitimde Gizli Müfredat ve Öğretmen İlişkisi, *Hasan Ali Yücel Fakültesi Dergisi*, 15(1), 49-59.
- Çakmak, O. (2023), Türkiye’de Araştırma ve Lisansüstü Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri, 3. *Rumeli Mühendislik Eğitim Sempozyum Bildirisi*, s.1-12, Silivri-İstanbul.
- Çetin, T., Ercan, L. (2008), Yurt Dışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 8(2), 65-80.
- Çiftçi, K. & Akbaşlı, S. (2024), Çalışan Lisansüstü Öğrencilerin Karşılaştıkları Problemler, *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 7(2), 66-74, doi: 10.52704/bssocialscience.1484753
- Çoruk, A., Çağatay, Ş., & Öztürk, H. (2016). Lisansüstü Eğitimde Kayıt ve Devam Sorunları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 165-178. <https://doi.org/10.12780/uusbd.73894>
- Gümüş, Sedat, Gökbel, Veysel. (2012), “2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları”, *SETA Analiz*, 56, 3-25.
- Higgins, B., & Thomas, I. (2016). Education for Sustainability in Universities: Challenges and Opportunities for Change. *Australian Journal of Environmental Education*, 32(1), 91-108. <https://www.jstor.org/stable/26422916>
- İbiş, Erkan (2014), Lisansüstü Eğitimin Sorunları, *Yükseköğretim Dergisi* 2014;4(3):117-123.
- Johnson, J. M. (2009). Avrupa, Asya ve Amerika’da lisansüstü öğretim reformu ve bilim insanları ile mühendislerin uluslararası hareketliliği. NSF (National Science Foundation) Çalıştayı Bildirileri (K. Karakütük, Çev. Ed). Ankara: Pegem Akademi.
- Jiménez Eguizábal, A., Palmero Cámara, C., & Luis Rico, I. (2013). The spectre of educational policy spreads throughout Europe. Its presence as a discipline in postgraduate education. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 2(2), 82-87. 10.7821/naer.2.2.82-87
- Karaman, S. Bakırcı, F. (2010), Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 2, s.94-114.
- Kulaç, O.; Çalhan, H.S (2013), Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı Ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, s.205-225.
- Naz, S. & Peyman, D. & Arat, Ö.G. (2016), Bireylerin Yüksek Lisans Yapma Nedenleri Üzerine Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(4), 571-599.
- Özmen, M. Z., & Güç, F.A (2013), Doktora Eğitimi ile İlgili Yaşanan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri: Durum Çalışması *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3, 214-219.
- Pekdemir, E. & Aktay S (2024), Yüksek Lisans ve Doktora Danışmanlık Sorunları, *ESA Pub*, <https://books.google.com.tr/books?id=k4MXEQAAQBAJ> Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2025.
- Sevim, E. (2024), Öğrencilerin Lisansüstü Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşleri, *Recep Tayyip Erdoğan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), s.20-45.
- Sevinç, Bilal (2001), “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları, Sorunlar ve Öneriler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34(1), 125 – 137.
- Şenses, F. (2007). Uluslararası gelişmeler ışığında Türkiye yükseköğretim sistemi: temel eğilimler, sorunlar, çelişkiler ve öneriler. METU- ERC Working Papers. (07/05). <https://yuksekogretimaraştırmaları.com/wp-content/uploads/2023/01/fikret-senses-uluslararasi-gelistmeler-isiginda-turkiye-yuksekogretim-sistemi.pdf>, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2025
- Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2024, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2024-53937>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2025.
- YÖK, (2020), YÖK 100/2000 Doktora Projesi, Ankara.
- Yükseköğretim İstatistikleri Bülteni, 2024-2025, <https://istatistik.yok.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2025.

An Assessment of the Relationship Between Graduate Education and Academic Quality in Turkey

Yakup BULUT¹Onur TURKÖLMEZ²**Cited:**

Bulut, Y., & Turkolmez, O. (2025). *An assessment of the relationship between graduate education and academic quality in Turkey*. *Journal of Interdisciplinary Educational Research*, 9(22), 616-626. <https://doi.org/10.57135/jier.1781164>

Abstract

The primary objective of this study is to address the problems that arise at different stages of graduate education, the approaches to solving these problems, and their implications for academic quality. In this context, the study focuses on the areas of concern in graduate education in terms of current legislation, examples of practices in our country and around the world, and the fundamental principles of education developed and agreed upon internationally, particularly the Salzburg Principles, and the factors that need to be considered when addressing solutions for these areas. In particular, many issues are analyzed in terms of content and system, such as how factors such as infrastructure problems related to education, financing problems, methodological problems, adaptation to change, level of interest, academic competence, student-advisor relationships, and digitization affect academic quality, and how the human resources trained should be connected to society. Identifying the problems that arise in graduate education and seeking solutions to them is important. In this study, based on a descriptive method using literature review, problem areas were identified in terms of the sustainability of graduate education quality and, consequently, the provision of academic quality and competence. These areas include staffing issues, high student-to-faculty ratios and heavy advising loads, lack of quality graduate education, and post-doctoral workforce loss. The study proposes solutions to these problems, including establishing regional centers of expertise to train doctoral scientists, formalizing advisor-student relationships through contracts based on the model seen in Europe, and focusing on standard staffing and appointment practices to resolve staffing issues for doctoral faculty members in academia.

Keywords: higher education, graduate education, quality in education, academic competence.

INTRODUCTION

It's clear that there's a direct relationship between a country's level of education and its level of development. It's especially important to possess qualified human capital, conduct in-depth research, and recognize that knowledge, as a fundamental force, shapes the world. In a globalizing world, knowledge has no specific location; how and within what framework it's received, and its implications for society, are more important than where it's located. Therefore, when restructuring a country's education policies, it's crucial to draw on exemplary practices from other countries and to align these practices with the country's established academic structure and culture.

In this context, graduate education, which is shaped as an academic activity that goes beyond teaching and disseminating scientific knowledge and aims to generate it itself, and the resulting theses, along with the academic development of their authors, contribute to the social and scientific fields. Among the primary considerations for academic competence are the adaptation of exemplary practices that will increase the efficiency of both the academic and thesis phases in graduate education, and the continuation of quality and reform efforts. The number of higher

¹Prof., Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Gaziantep, Türkiye, yakupbulut@gantep.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0838-4200

²Assist. Prof., Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Gaziantep, Türkiye, onurturkolmez@gaziantep.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3841-6880

education graduates in Turkey is increasing annually, and the ratio of graduates to the total population is approaching the OECD average. By 2024, the ratio of higher education graduates to the total population is 44.9%, while the average for OECD countries in this field is 47.4% (National Education Statistics, TurkStat).

To encourage the development of qualified scientists in our country, academic training programs continue to be implemented both domestically and internationally through scholarships from the Ministry of National Education (MEB) and the Council of Higher Education (YÖK). However, the human resources trained under these scholarship programs must undergo a curriculum aligned with the needs of the country and contribute to these needs through projects, publications, and theses. It is clear that the programs implemented within both institutions require restructuring in this regard.

According to data obtained from various sources, within the scope of the "Law No. 1416 on Students to be Sent to Foreign Countries," enacted in 1929 with the aim of training qualified individuals, 15,087 students were sent for education abroad between 1929 and 2023. This data was determined based on a field study conducted on the Ministry of National Education (MEB) YLSY scholarships (Aktekin and Tekben, 2019) and the 2014-2023 Term Report of the General Directorate of Higher Education and Overseas Education (https://yyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_12/31164741_ylsy_20142023donemrapor_u.pdf). An earlier study (Gümüş and Gökbel, 2012) stated that the number of students sent abroad to close the academic gap has not reached the desired level. It is clear that there has been an acceleration in this regard in recent years. However, the extent to which the graduate students' expected goals are being achieved is another issue; similar issues also apply to YÖK scholarships. Therefore, both domestic and international graduate education and training programs need to be restructured in terms of cost, quality, and social benefit. This study examines the problems and solutions related to graduate education and training programs within the context of academic competence and the production of effective human resources. In this context, after providing a brief conceptual framework, the aim is to analyze the problems and solutions and develop recommendations.

Purpose of the Research

The aim of the research is to evaluate the literature on postgraduate education that has developed over the years and to reveal the problems encountered in postgraduate education and qualified human resources training programs in the light of current data and to propose solutions.

Postgraduate education refers to a process in which candidates who have completed their undergraduate studies and meet certain requirements acquire in-depth knowledge specific to their field and acquire expertise through research. Within this process, academic competencies and achievements are expected, such as professional and academic development, making an original contribution to the scientific field, applying a given method to a specific field, or developing a new method. These achievements serve the secondary purposes of generating scientific knowledge, using information effectively, contributing to the academic field, meeting national goals and expectations, and raising the overall development level of the country. In this context, universities, starting with the departments and institutes offering postgraduate education, have significant responsibilities. It is particularly important that theses, the final output of postgraduate education, are produced by scientists possessing the aforementioned competencies and achievements and that they meet the needs and expectations of the country to some extent. In addition to conferring a title, theses produced should serve functions such as innovating science, developing new scientific methods (Karaman and Bakırcı, 2010), equipping students with academic competencies, and pioneering social development (Karaman and Bakırcı, 2010). For the goals of developing individuals with original ideas, high self-confidence, and a commitment to scientific innovation and change—generally stated in the university's vision and mission, and defining the institution's objectives and student typology—to become a

reality beyond mere desires and wishes, education must be nurtured in terms of societal values and expectations, and science must be recognized as a necessity.

METHODOLOGY

The study employed a literature review and descriptive method. Articles, books, reports, compilations, and other studies related to the problems encountered in graduate education in national and international literature were examined to identify common themes. Then, based on current data from official institutions such as the Council of Higher Education (YÖK), TÜİK (Turkish Statistical Institute), and the Ministry of National Education (MEB), and on issues arising from recent processes, the fundamental problems observed in graduate education today were identified, and solutions were proposed to address new challenges arising from changing conditions.

FINDINGS

Both international and national studies emphasize the contribution of education policies to the public good, encouraging their impact on social renewal, and increasing the strategic effectiveness of education policies. Findings from studies on the sustainability of graduate education in Australia, Canada, the United Kingdom, and the United States, as exemplified below, indicate that academic and non-academic support needs are important factors influencing the characteristics and motivations of graduate students, as well as economic and political challenges. Further research is needed in this regard (Higgins and Thomas, 2016; Annelin and Bostrom, 2024; Abo-Khalil, 2024). For example, it is stated that financial concerns should not negatively impact graduate education.

In a study conducted on a sample of 20 countries, 112 universities, and 170 educational programs to determine how education policy is understood, taught, and implemented as a postgraduate educational discipline in the European context (Eguizábal et al., 2013), the results highlight the difficulty of critically addressing the issues affecting education policy in this context, given the dispersed nature of education policies. Furthermore, attention is drawn to the complex nature of education policy, the relationship between the right to education and institutional structures, the focus of education policies and systems on development and cooperation, the behavior of actors in the context of globalization, different educational models, socialization and internal acculturation, national and supranational educational decisions, and especially the mechanisms contributing to curriculum policy and pedagogical regulation. It is also emphasized that postgraduate education should be re-planned in order to strengthen university-industry cooperation in both European and Asian developed countries , to re-program higher education programs by taking into account the needs of industry, and to provide financial support within this framework (Johnson, 2009 as cited in İbiş, 2014).

As in many countries, Türkiye, as well as many other countries, is plagued by various problems in graduate education. Academic publications, detailed below, have identified these issues over the years and attempted to offer solutions. Some of the problems commonly discussed in these studies include inadequate faculty numbers and qualifications, deficiencies in equipment, course materials, and academic interest and competence. Despite the increase in faculty members and universities, the persistence of these deficiencies over the years indicates the need for reform. Furthermore, studies highlight the quality of graduate education, administrative issues, restrictions on participation in scientific meetings, thesis advising problems, technical infrastructure deficiencies, foreign language proficiency, financing issues, thesis and seminar process issues, and inadequate library services. In particular, the inability to produce scholarly work, or the resulting disparity in social utility, and the increasing emphasis on graduate education as a tool for obtaining titles rather than acquiring knowledge or gaining scientific depth, are all indicators that, even as graduate education grows quantitatively, it is facing a qualitative decline.

In today's world, where the need for restructuring is discussed in almost every field, it can be argued that this issue has become even more crucial in terms of the *raison d'être* and functions

of higher education institutions. There is a widespread belief that qualified human resources can be provided through postgraduate education after undergraduate education, and that acquiring an effective and competent workforce in the fields of science and the arts can be achieved through this approach. Graduate education, unlike undergraduate education, cultivates highly specialized personnel with a more concentrated level of knowledge and competence, and cultivates the nation's faculty and researchers (Karaman and Bakırcı, 2010). Therefore, a higher education infrastructure is needed that addresses significant challenges for graduate programs, students, and educational programs, including insufficient academic advisors, a lack of resources and infrastructure for research, and difficulties related to students' theses and course loads. In particular, policies such as faculty training, the efficient use of resources, and the improvement of program structures must be implemented (Karaman and Bakırcı, 2010; Sevinç, 2001).

Şenses emphasizes the need for policies that will promote equal opportunities in education and, in this context, recommends the development of policies that prioritize quality over quantity and prioritize the specialization of higher education institutions (Şenses, 2007). Another study, arguing that the legal structure of institutes hinders the development of their academic work, recommends that institutes be granted the autonomy to determine their independent staff and field of study (Bozan, 2012). Bayar and Duran also emphasize the need for institutes to become autonomous, highlighting the inadequacy of faculty members' field knowledge and skills, and emphasizing that a significant portion of students employed outside of academia tend to abandon their academic careers. The authors suggest that institutes should implement student admission criteria and evaluation through objective field-based exams (Bayar and Duran, 2019). In their study examining the reasons for student absenteeism in graduate studies, Çoruk, Çağatay, and Öztürk identified the primary culprit as a loss of motivation due to students' employment outside of academia, the challenging working conditions, and the schedules held during working hours. While no radical reforms were proposed to address these issues, measures were suggested for more effective communication, coordination between institutes and departments, and improved advisor-student relationships (Çoruk et al., 2016).

Another study (İbiş, 2014) highlighted three dimensions of problems related to graduate education: academic, institutional, and personal. The primary academic problem is the lack of advisors, as well as the low student qualifications. Students' low problem-solving and learning skills, in particular, reduce the quality of education. Organizational problems, of course, also contribute to this. In particular, inadequate infrastructure, structural problems such as insufficient resources allocated from the national income to universities and R&D, deficiencies in internationalization and the mobility of doctoral students, and problems related to the quality of doctoral education are considered important factors. Furthermore, personal issues such as candidates' inadequate preparation for graduate education, financial difficulties, ineffective curricula, and difficulties in adaptation are also considered significant factors. Therefore, it is evident that legal and structural policies are needed to place greater emphasis on graduate education, increase resources, and ensure doctoral quality at international standards (İbiş, 2014).

A field study (Özmen and Güç, 2013) examining the problems, challenges, and coping strategies of doctoral students identified the most significant problems as inadequate advisors, excessive workload, and insufficient time for academic work. Students were observed to generally struggle to develop strategies to address these challenges. This could be attributed to the fact that a significant portion of doctoral students work in the private sector and typically only have time outside of working hours, which is insufficient. Considering all of this, policies that can contribute to the further development of graduate education, especially doctoral education, are necessary.

Qualified human capital is ensuring foreign language proficiency before starting graduate education. Another study (Karadağ & Özdemir, 2017) considering the opinions of faculty members and doctoral students regarding the doctoral education process in Turkey found problems with student admission and advisor assignment, coursework and thesis management,

and the high number of students and faculty members (see Table 1), as well as inadequate infrastructure, all contribute to a decrease in quality. To address these challenges, advisor selection and training, program flexibility, and student support mechanisms must be strengthened (Özmen & Güç, 2013; Karadağ & Özdemir, 2017). Specifically, to improve the quality of doctoral education, program objectives need to be updated to incorporate 21st-century skills, advisor qualifications need to be standardized, and models for improving student-advisor communication need to be developed.

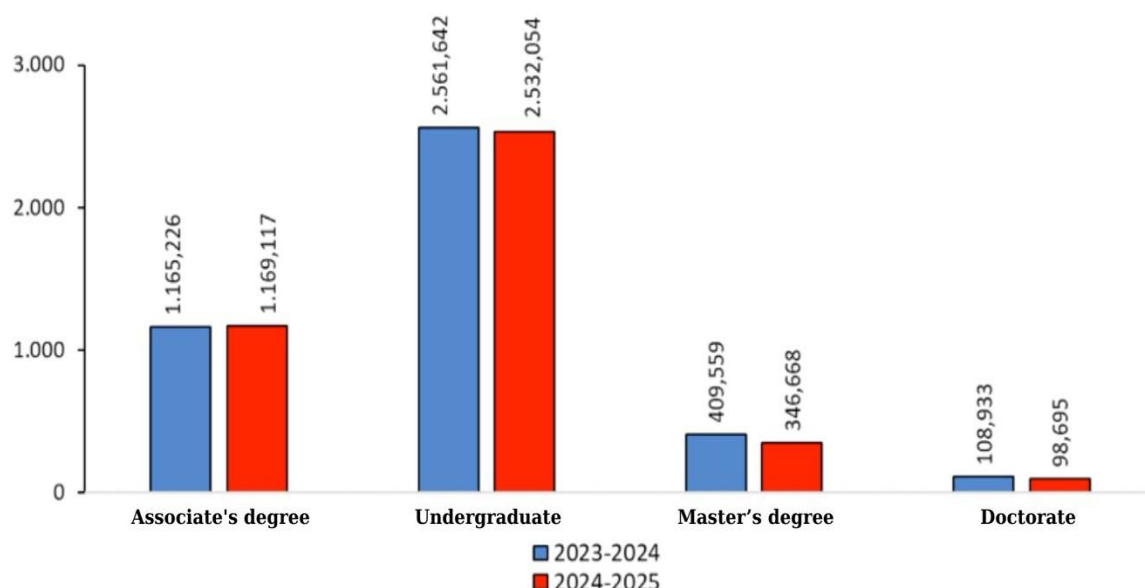

Figure 1. Number of Students Receiving Higher Education in Türkiye (Source: Higher Education Statistics Bulletin, statik.yok.gov.tr)

If a quantitative evaluation is to be made based on the statistics shared by the Council of Higher Education, although the number of students seems significant, especially in terms of Figure 1, when Table 1 is examined, it is observed that there is an excessive increase in the number of graduate students when the number of students per faculty member is calculated.

Table 1. Current Number of Students per Faculty Member as of 2024-2025 (Created by the Authors Using YÖK Statistics, Source: Higher Education Information System, statistic.yok.gov.tr)

	Undergraduate	Master	Doctorate
Professor	70.81	10.27	2.90
Associate professor	110.77	15,16	4.31
Assistant Professor	71.3	9.76	2.78
Res. Asst.	75.48	10.33	2.94

The number of graduate students per faculty member in each title is more than 10 (See Table 1). This situation would make it questionable whether these academics would exercise the expected care and provide sound advising, particularly in the writing of their master's theses. Reducing this number by at least half would be beneficial. In this context, similar initiatives to the quota reduction implemented by the Council of Higher Education (YÖK), particularly after the 2025 YKS exam, could be considered for the graduate level.

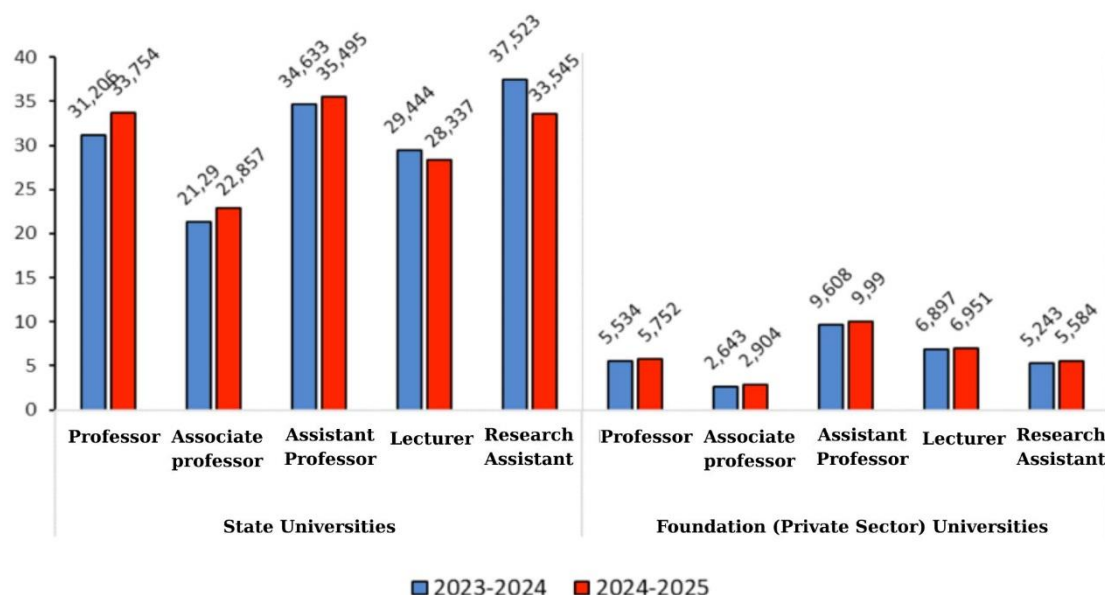

Figure 2. Number of Academic Staff by Title (Source: Higher Education Statistics Bulletin,statik.yok.gov.tr)

An examination of Figure 2 reveals the change in faculty numbers by title over the last two academic terms, particularly in the numbers of Research Assistant and Assistant Professor positions. While the number of Research Assistants decreased by approximately 4,000 during one academic term, the number of Assistant Professors increased by only 862. This suggests that over 3,000 research assistants either failed to complete their graduate studies or, even if they did, were unable to secure academic positions.

There is no clear data available to determine whether the shortage is due to research assistants who failed to graduate or those who left academia. Therefore, it is crucial to thoroughly investigate this high number of shortages. If this high shortage is due to reasons such as resignation or discontinuation of academic careers, it can lead to despair and frustration among aspiring scientists, especially those undergoing the arduous process of graduate education. If this shortage is due to research assistants who failed to complete their graduate studies, then the factors preventing these research assistants from completing their education must be examined and investigated.

A field study conducted with 105 doctoral students from various universities emphasized the need for supply-demand equilibrium policies in higher education planning to ensure the efficient employment of doctoral graduates in the labor market (Akpınar and Kудay, 2019). Another similar study identified problems in doctoral education as lack of leave, increased workload, loss of motivation at work, mobbing, and failure to evaluate them in their field of study. The development of policies to provide flexible working life opportunities for graduate students was emphasized (Çiftçi and Akbaşlı, 2024). Furthermore, it can be argued that working graduate students, especially those who pursue doctoral education, view their doctoral education as an "additional opportunity " or "nice-to-have" rather than as their primary goal. Indeed, the completion rate of those who begin their doctoral studies is quite low. It can be argued that a different situation is beginning to emerge for academics. There is a general consensus that the main reason for this inability to allocate the necessary attention and time is academics' lack of personnel rights, which in turn lead to them filling time that should be devoted to academic work and the training of graduate students with other external work commitments. Indeed, a study on the problems and proposed solutions to research and graduate education in Türkiye (Çakmak, 2023) noted problems with the vision of graduate education, the duration and pace of

work, and graduate learning outcomes. It also noted that there was a need for new and innovative ideas, but also a lack of motivation and self-confidence to generate new and original ideas, and factors such as pessimism and hopelessness caused by intolerant attitudes and approaches from advisors and faculty members. It also highlighted doctoral education in particular. In addition to these problems, the curriculum and course content were outdated and lacking in innovation, serving only as a means of transferring knowledge. Professors were either unable to teach courses or did not actually teach them. This led to scientific corruption and ethical issues, and an approach focused on salary rather than scientific teaching (Çakmak, 20223). This situation leads to students experiencing hesitation when choosing advisors during their graduate studies, a lack of understanding of exam content, and encountering inaccurate/incomplete guidance. The disorganization of course schedules, the ambiguity of course content, and systemic glitches lead to significant alienation and demotivation. Therefore, better planning of course processes, consideration of student feedback, improvement of the management system, reduction of homework load, extension of course periods, ensuring course continuity, providing opportunities to meet advisors before starting their studies, and systematic improvements are necessary (Sevim, 2024). Therefore, while there are multifaceted approaches to both the problems and their solutions, it can be argued that the process also requires a restructuring in terms of political, structural, legal, and operational aspects.

While curricula in postgraduate education vary from country to country, there is a need for universally accredited curriculum structures. Curricula should be more flexible, student-centered, and integrated with digital content, taking into account all educational processes from secondary and undergraduate levels to postgraduate education. While there are different types of curricula, such as the "ideal curriculum," the "official curriculum," the "perceived curriculum," the "operational curriculum," and the "experiential curriculum," it can be argued that the "ideal curriculum" needs to be constantly restructured based on time, process, and developments. Considering the "formal" and "informal" dimensions of education, it becomes clear that educational techniques must be subject to an outcome-focused transformation, encompassing both theory and practice (Cincioğlu, 2011). For this process to transform into an effective and productive human resource, the spirit of education and societal values must be considered, as much as educational methodologies.

Curriculum design should include themes such as online learning, inclusivity, and sustainability, alongside formal education, focusing particularly on the structural nature of education, the role of faculty, and interdisciplinary approaches. The academic community's approach to education, educational culture, educational environment, and the realistic nature of academic activities should be considered, diverse learning methods for students should be considered, the messages to be conveyed as a "hidden curriculum" should be planned, and the aims and objectives of global developments should be accurately interpreted.

Students pursuing postgraduate education may seek this training for various reasons. These reasons can be categorized as academic and other. Completing this training is a professional obligation for an academic. However, among the "others," many factors can influence this, including professional careers, hobbies, institutional demands, procedures for assuming managerial positions in various institutions, and particularly "Job Opportunity and Economic Contribution," "Individual Utilitarianism," "Personal Development," "Academic Career," "Professional Development," "Opportunity to Build Social Relations," "Achieving Social Status," and "Transition to a Different Sector" (Naz et al. 2016). Indeed, while 4,000 people completed master's degrees in 1990, this number is approximately 347,000 today (See Naz et al. 2016; See also Table 2). Adding doctoral degrees to these, there are approximately 445,000 graduate students. Moreover, when education abroad with MEB and YÖK scholarships is added, the number increases even more.

To develop competent human resources for graduate education abroad and, in particular, to enhance the competencies of educators needed by the academic community, both the Council of Higher Education (YÖK) and the Ministry of National Education (MEB) send students abroad at

different times, taking into account the needs of universities and public institutions. The MEB has been sending master's and doctoral students abroad since 1929 to train faculty members, in accordance with Law No. 1416 on Students to be Sent to Foreign Countries. While international education fosters academic proficiency, work discipline, social and cultural gains, and self-confidence through foreign language skills, there are concerns about how effectively institutions utilize these training areas. The lack of necessary coordination, motivation, and oversight has consistently delayed the identification of problems and their solutions (Gümüş and Gökbel, 2012). Therefore, the contributions of graduate students who receive their education abroad to their institutions must be addressed. A study (Aktekin and Tekben, 2019) found confusion regarding the contributions of international scholars to their institutions. Indeed, it was suggested that some of these scholars contribute to institutions affiliated with international organizations in terms of foreign language proficiency, while others make no contributions or offer no additional contributions. However, it was observed that these scholars' contributions to the institutions are primarily grammar-based, with some scholars working in technical R&D and project departments. Other scholars, however, stated that they are unable to contribute to their institutions at all, are unable to find a position suitable for their education abroad, and are stuck in routine work. In this context, the contributions and challenges faced by students can vary. For students, it can be said that many contributions are made, including academic competence, a better education, foreign language proficiency, work discipline, technical gains, self-confidence, exposure to different cultures, and networking. However, students may experience some degree of adjustment difficulties upon returning from abroad, with various reasons cited, including being assigned to different units and being neglected throughout their studies (Aktekin & Tekben, 2019). Another study found that students who stayed abroad with their families and studied also faced different challenges, such as adaptation, living spaces, and language barriers (Çetin & Ercan, 2008). Therefore, it can be said that the overall contribution from institutions is positive, but varies from institution to institution. For students, adaptation challenges are also present, along with various other challenges.

It's also worth noting that some students emphasized that their institutions should assign them a competent advisor who can consult and advise them on their educational progress or guide them according to the institution's needs (Aktekin and Tekben, 2019). This will not only promote the institution but also prevent time loss for students by providing accurate information and guidance, contributing to an effective education. Considering all of this, YÖK and MEB scholarships can be continued, but expenditures, financial audits, and the resulting human resources requirements need to be monitored to ensure the desired efficiency and competence.

In recent years, the importance of doctoral education has increased globally, and it appears to be undergoing reformulation in response to future professions, industry, and developments in the industry. The international graduate scholarship policy has been periodically reformulated by both the Council of Higher Education (YÖK) and the Ministry of National Education (MEB). Indeed, these policies include predetermining the institutions where students will work after their studies, imposing compulsory service twice the length of their stay abroad, and providing domestic courses for students with foreign language difficulties before they are sent abroad (Kulaç and Çalhan, 2013). Within this framework, outstanding students who will work both in academia and in some institutions have been trained. However, there is also criticism that the current international student policies are unsuccessful and create difficulties for scholarship students (Kulaç and Çalhan, 2013). Therefore, more radical solutions to the problems identified are necessary. In particular, doctoral education programs need to be updated, and studies should be conducted regarding the purposes of sending YÖK and MEM students abroad and their contributions and competencies upon their return. Increasing data necessitates the effective and efficient use of allocated resources. The Ministry of National Education (MEB) sent 10,933 students on scholarships for master's and doctoral studies between 1929 and 2019, rising to 20,473 in the period after 2002. The Council of Higher Education (YÖK) determines the fields and universities that will be eligible for the scholarship program. The majority of these students are studying in many countries around the world, including Western Europe and the USA. As of

2020, a total of 4,440 students were enrolled in this program in various fields, including Health and Medical Sciences (527), Energy (421), Educational Sciences (344), Law (307), Country/Regional Studies (257), Agriculture and Farming (248), and Computer Science (218), from 124 universities and 34 different public institutions in 46 countries. 43% of these students are female and 57% are male.

RESULTS AND DISCUSSION

Postgraduate education is a crucial process that supports field-specific innovative practices, scale and method development, R&D, and sustainable development processes. These aspects contribute to both academic and social, economic, and political outcomes. Improving academic quality in this field depends on ensuring coordination among institutions, particularly in programs designed to develop qualified individuals.

Focus should be placed on the reasons for graduate education dropouts, and issues related to tenure expectations, particularly for academics already in academia, should be resolved. A comprehensive investigation and solution must be developed regarding the failure to place over 3,000 PhD research assistants annually as Assistant Professors. In this context, issues such as the graduate education process, thesis writing, and the internal administrative workload of research assistants should be meticulously addressed, starting with the recruitment process for research assistantships. Factors hindering academic development should be identified and solutions developed. Furthermore, to address the possibility of a surplus in institutions where research assistants are trained, legislative efforts should be undertaken to facilitate the transfer of trained PhD scientists to other higher education institutions with vacant positions. Furthermore, while salaries are often addressed in the context of personal rights, the legislation that deprives academics of rights granted to civil servants under Law No. 657, such as those related to transfer, spousal status, and employment, should also be reviewed. The social and psychological rights of academics, such as job security and family integrity, should also be safeguarded. It may be useful to clarify the demands through field studies in these areas.

On the other hand, while the number of students, particularly in thesis and non-thesis master's programs, is apparently low, a comparative analysis of the number of students per faculty member reveals a backlog in this field. In this context, similar to the restrictions imposed on the conditions for establishing doctoral programs, it is recommended that certain criteria be introduced at the department level, such as requiring student-faculty joint publications and projects at the department level, to ensure the continued enrollment of master's programs and open programs. Furthermore, a mutually binding "academic advisory contract," implemented in various universities in the UK and Japan, could be implemented to regulate the relationship between advisor and student, transparently communicating authority and responsibilities to both parties. This could contribute to a clearer and more defined management of the thesis writing process.

A policy should be implemented to review student investment in graduate studies abroad, particularly regarding the transfer of academic achievements and competencies to the country. Coordination between the Ministry of National Education and the Council of Higher Education should be strengthened, prioritizing academic quality over the bureaucratic aspects of this process. Alternative models for the education of students sent abroad should be developed. The academic human resources needed by the country and universities should be planned effectively. Care should be taken to ensure that academics pursuing graduate education in Turkey and abroad through central programs are employed in programs related to their training. Those individuals should be employed within the same program they were sent to for graduate study. Quotas should be requested based on program requirements, and this should be meticulously monitored by academic advisors. To this end, instead of distributing these centers by country, they should be categorized by field, and scholarship students should be allowed to study at a select number of countries and universities accredited by the Ministry of National Education and the Council of Higher Education (YÖK), rather than requiring their own

admission. This will ensure that the scholarship recipient's graduate field of study and university enrollment are determined from the outset to the final stage. In this context, it would be meaningful to update previously made protocols and agreements.

Such effective planning will ensure both more effective and efficient use of financial resources and the employment of qualified personnel in needed fields upon return home. Regardless of the level of the institution being sent abroad, promotional events should be organized to increase the contribution of these institutions and organizations. Courses and curricula of those receiving education abroad should be monitored, ensuring they receive training that benefits the country. Upon their return from abroad, the staff and appointments to be employed and the integration process should be implemented accordingly, ensuring a smooth transition. Considering all of this, international collaborations should be strengthened, particularly in countries where doctoral education, education, research, and innovation have strong ties, and this plays a significant role in the development and progress of their economic, scientific, technological, and social structures.

REFERENCES

- 2014-2023 YLSY 10 Yıllık Durum Raporu, T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YÜKSEKÖĞRETİM VE YURT DIŞI EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, https://vyegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_12/31164741_ylsy_20142023donemraporu.pdf Erişim Tarihi, 9 Ağustos 2025.
- Abo-Khalil, A.G., 2024. Integrating sustainability into higher education challenges and opportunities for universities worldwide. *Heliyon* 10 (9), e29946.
- Akpınar, E. N., Kудay, N., Akyıldız, T.Y. (2020), Türkiye’de doktora programları bağlamında aşırı eğitililik sorunu, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları*, 4(7), s. 139-143.
- Aktekin, S. & Tekben, İ. (2019), 1416 Sayılı Kanun Kapsamında Yurt Dışında Lisansüstü Öğrenim Görenlerin Çalıştıkları Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yaptıkları Katkıları ile İlgili Görüşlerin Analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(224), 123-147.
- Bayar, A., & Duran, E. (2019). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 219-240. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.664273>
- Bozan, M. (2012). Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 177-187.
- Cincioğlu, O. (2011), Eğitimde Gizli Müfredat ve Öğretmen İlişkisi, *Hasan Ali Yücel Fakültesi Dergisi*, 15(1), 49-59.
- Çakmak, O. (2023), Türkiye’de Araştırma ve Lisansüstü Eğitimin Sorunları ve Çözüm Önerileri, 3. *Rumeli Mühendislik Eğitim Sempozyum Bildirisi*, s.1-12, Silivri-İstanbul.
- Çetin, T., Ercan, L. (2008), Yurt Dışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 8(2), 65-80.
- Çiftçi, K. & Akbaşlı, S. (2024), Çalışan Lisansüstü Öğrencilerin Karşılaştıkları Problemler, *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 7(2), 66-74, doi: 10.52704/bssocialscience.1484753
- Çoruk, A., Çağatay, Ş., & Öztürk, H. (2016). Lisansüstü Eğitimde Kayıt ve Devam Sorunları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 165-178. <https://doi.org/10.12780/uusbd.73894>
- Gümüş, Sedat, Gökbel, Veysel. (2012), “2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları”, *SETA Analiz*, 56, 3-25.
- Higgins, B., & Thomas, I. (2016). Education for Sustainability in Universities: Challenges and Opportunities for Change. *Australian Journal of Environmental Education*, 32(1), 91-108. <https://www.jstor.org/stable/26422916>
- İbiş, Erkan (2014), Lisansüstü Eğitimin Sorunları, *Yükseköğretim Dergisi* 2014;4(3):117-123.
- Johnson, J. M. (2009). Avrupa, Asya ve Amerika’da lisansüstü öğretim reformu ve bilim insanları ile mühendislerin uluslararası hareketliliği. NSF (National Science Foundation) Çalıştayı Bildirileri (K. Karakütük, Çev. Ed). Ankara: Pegem Akademi.
- Jiménez Eguizábal, A., Palmero Cámara, C., & Luis Rico, I. (2013). The spectre of educational policy spreads throughout Europe. Its presence as a discipline in postgraduate education. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 2(2), 82-87. 10.7821/naer.2.2.82-87
- Karaman, S. Bakırcı, F. (2010), Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 2, s.94-114.
- Kulaç, O.; Çalhan, H.S (2013), Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı Ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, s.205-225.

- Naz, S. & Peyman, D. & Arat, Ö.G. (2016), Bireylerin Yüksek Lisans Yapma Nedenleri Üzerine Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(4), 571-599.
- Özmen, M. Z., & Güç. F.A (2013), Doktora Eğitimi ile İlgili Yaşanan Zorluklar ve Baş Etme Stratejileri: Durum Çalışması Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3, 214-219.
- Pekdemir, E. & Aktay S (2024), Yüksek Lisans ve Doktorada Danışmanlık Sorunları, ESA Pub, <https://books.google.com.tr/books?id=k4MXEQAAQBAJ> Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2025.
- Sevim, E. (2024), Öğrencilerin Lisansüstü Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşleri, *Recep Tayyip Erdoğan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), s.20-45.
- Sevinç, Bilal (2001), "Türkiye'de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları, Sorunlar ve Öneriler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34(1), 125 – 137.
- Şenses, F. (2007). Uluslararası gelişmeler ışığında Türkiye yükseköğretim sistemi: temel eğilimler, sorunlar, çelişkiler ve öneriler. METU- ERC Working Papers. (07/05). <https://yuksekogretimaraştırmaları.com/wp-content/uploads/2023/01/fikret-senses-uluslararasi-gelistmeler-isiginda-turkiye-yuksekogretim-sistemi.pdf>, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2025
- Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2024, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2024-53937>, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2025.
- YÖK, (2020), YÖK 100/2000 Doktora Projesi, Ankara.
- Yükseköğretim İstatistikleri Bülteni, 2024-2025, <https://istatistik.yok.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2025.